

Առ հեռանկարներ հայ-ռուսինական հարաբերություններում

«Ազգ»-ի բացառիկ հարցագրույցը Ուսմինիայի արտադրության նախարար Լևոն Կոմանելովի հետ

- Պարոն նախարար, հայ-ռուս
մինական միջղետական հարա-
բերությունները զարգանում են
մինամիկ, առկա է բաղադրական
ակտիվ Երկխոսություն: Այս զար-
գացը՝ ‘Երի համար խթան էր
2006-, ուշտեմբերին Ռումինիա-
յի նախագահ Տրայան Բասե-
կուի դաւանական այցը Հա-
յաստան: Ինչ նոր զարգացումներ
կարող են ակնկալել Ձեր այցի
ընթացքում եւ ինչ հարցեր է կա-
րեւորում ռումինական կողմը
Հայաստանի հետ հարաբերու-
թյունների զարգացումը խթանե-
լու համար:

- Քաղաքական եւ դիվանագիտական երկխոսությունները Ռումինիայի եւ Հայաստանի Հանրապետության միջեւ կարելի է գերազանց գնահատել: 1991-ի դեկտեմբերին դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումից ի վեր 8 նախագահական այցելություններ են տեղի ունեցել, նաև՝ բազմաթիւ այցելություններ առճգործնախարարների մակարդակով: Այս այցելությունները խթանել են երկկողմ

համագործակցությունը, զարկ տալով ավելի լավ ժանաչելու մեջ փոխադարձ շահեցը եւ հնարավորություն ստեղծելով իրավական դասի ստեղծման համար, որպեսզի կարողանան ավելի ընդարձակել ՏԵՐԵՎԱՆԻ ԱՐԵՏԱԿԱՆ ՊՈԽՈՎՈՒՅՆ:

Ոոամինիայի շահագրգովածությունն ընդիանալաղես Սեւծովյան տարածաշրջանով հայտնի է: Դայաստանը նույնողես դատկանում է այդ տարածաշրջանին, եւ այստեղ ցանկանում են ընդգծել Երևանի աջակցությունն այն նախաձեռնություններին, որոնք ուղղված են խորացնելու համագործակցությունը տարածաշրջանի Երկրների միջեւ, որպեսզի այնտեղ կայունությունն ու անվտանգությունը գերիշխեն: Ես ակնարկում եմ, այլոց շարում, մասնավորաղես Ոոամինիայի հեխանության նախաձեռնած «Երկիխոսության եւ գործընկերության սեւծովյան Երկրների ֆորումը» եւ մեկնարկած «Սեւծովյան Երկրների Եվրոպական տարածաշրջանի» ու «Եվրոպական հարեւանության եւ գործընկերության ակտի շրջանակներում սահմանային համագործակցության սեւծովյան ծրագիրը»: Ավելի ուշ կանդրադառնամ նաեւ Սեւծովյան տնտեսական համագործակցությունում հայկական կողմի նախագահությանը:

Բրյուսելից «Orter» ամսագի խմբագիր Դակոր Ասատրյանը ընդարձակ թղթակցություն է հղել «Ազգին»՝ նոյեմբերի 13-ին Եվրոխորհրդարանում տեղի ունեցած «Ուղևորություն դեռի մշակութային վերաբացահայտում հայկական ժառագությունը Թուրքիայում» խորագույն կոնֆերանսի մասին, որը կազմակերպել էր Դայկական բարեգործական ընդհանուր միության Եվրոպայի գասենյակը՝ Եվրոխորհրդարանի ղատօնավոր լիբերալ Բեռնար Լեյդոյի հովանավորությամբ։ Թղթակցալն ընդունելու, միջմասակութային երկխոսությունը բաջալերելու, երկրում դեմոկրատական արժեքները արմատավորելու խնդրով։ Խորհրդաժողովի աշխատանիներին մասնակցել եւ ելույթ են ունեցել ղատօնաբան Արա Սարաֆյանը, գրող, իրավաբան Ֆերյիե Չերինը, ղատօնաբան եւ լրագրող, «Իմ թանկագին Եղբայր Դայերը Թուրքիայում 100 տարի առաջ» գիրտ-ալբոմի հեղինակ Օսման Ջոները, Պրովանսի համալսարանի դրոֆեսոր Պատրիկ Տոնարեյանը, ղատօնաբան Վահե Թաշյանը, «Սի-

Փիլիպ որ Վիլիեն կժամանի Հայաստան

«Ծարժում հանուն Ֆրանսիայի»
(ԾՖ) կուտակցության նախագահ
Ֆիլիպ դը Վիլիեն Երեօրյա բարե-
կամական այցով Երեւան կժամա-
նի այսօր՝ նոյեմբերի 15-ի Երեկո-
յան, հաղորդում է Ֆրանսիայից
անկախ լրագրող **Ժան Էսֆիյանը**:
Դայսնի բաղաբական գործիչը նո-
յեմբերի 16-ին կիանդիմի Ամե-
նայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին
Երկրորդի հետ, այնուհետեւ կայցե-
լի ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի հու-
շարձանը եւ ծառ կանկի զոհերի
դուրակում: Դաջորդ օրը ԾՖ-ի ա-
ռաջնորդը կիանդիմի ՀՀ նախա-

զահ Սերժ Սարգսյանի, պրոգործ-
նախարար Եղվարդ Նալբանդյանի
և ճշակույթի նախարար Դասմիկ
Պողոսյանի հետ։ Նա նաեւ կայցե-

լի Խոր Վիրապի վանքը եւ Ամբեղդ:
Ֆրանսիայի Վանդե տարածաշ-
ջանում ծնված դիվանագետը հա-
տուկ հետարքրություն է ցուցաբ-
րում, որ Դայոց ցեղասպանությու-
նը ճանաչվի աշխարհում, եւ դեմ է
մասնավորապես Թուրքիայի ին-
տեգրմանը Եվրոմիության կա-
ռույցներին՝ իիմնականում կրոնա-
կան տարածարաւանութեամբ:

5.0

ԸՆԹԱՅԻՆ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Նախագահ Սերժ Սարգսյանը մեկնել է Ստեփանակերս

այցն է Լեռնային Ղարաբաղ: Այցի վերաբերյալ որեւէ դաստոնական տեղեկատվություն չի հրապարակվել: Ըստ «Ազատություն» Հաղիոկայանի, Դայսուանի նախագահը ներկա է լինելու Ստեփանակերտի Սույակի տաճարության, որի ժամանակ ելույթ են ունենալու Ղարաբաղի եւ Դայսուանի Սյունիի մարզի Երգի-ղարի համույթները: Այցի հետ կաղված այլ մասնամասներ հայտնի չեն:

Եղիրնեզաբուի հայկական
գերեզմանատանը բարբարոսություն է
ՏԵՂԻ ՈՒՆԵցԵԼ

Եղիր և յարով հայոց գերեզմանատանը կատարվել է Վայրագություն. ան
հայս սպորտներ ջարդել են գերեզմանաբարերը: Այս մասին հաղորդում
«Մա Խարա» օրաթերթը: Գերեզմանատան տնօրեն Ռոմանոս Ենզվեծյանը
հայտնել է, որ հոկտեմբերի 29-ին, Երեկոյան ժամերին ավազակների բազմա
մարդ մի խուճք մտել է գերեզմանատում եւ ջարդել ու բարումանդ արել 12 ԺԵ
ՌԻՄՆԵՐԻ դամբանաբարերը: Ո. Ենզվեծյանն ասել է, որ իրենց դեմքից անմիտ
ջաղես հետ ելութի ոսիկանություն են դիմել, սակայն անվանգություն
աշխատակիցները խորհուրդ են սկել դիմել գերեզմանատների վարչություն
Դայկական գերեզմանատան տնօրենը ավելի ուժ հանդիդուած է ունեցել գե
րեզմանատների վարչության ղեկավառ Ամենա Ազգի հետ եւ կատարված վայրագու
թյան մասին ՏԵՂԻԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ փոխանցել ենք: Վերջինս խոստացել է ան
հաղաղ հանձնարարել նորոգել գերեզմանաբարերը: Ըստ Ո. Ենզվեծյանի, գե
րեզմանատների վարչությունը մշակես ցուց է սկել իրենց անհրաժեշտ օգ
նական գերեզմանատան բոլոր ճանապարհների նորոգման, տարածի բա
րեկան հարցում իրարրություն և «Նոյյան տաղանք»:

Բեռնն ու Անկարան վերագտել են
Երեմնի բարեկամությունը. դրա
մասին է վկայում Ըվեցարիայի
դաշնային նախագահ Պասկալ
Ջուլենի հայոց այցը Թուրքիա,
տեղեկացնում է սվեցարական
«Հաֆֆիառուզեր նախրեթենը»:
Դաշնային նախագահը Թուրքիայի
նախագահի հետ մասնակցել է
Թուրքիայում Ըվեցարիայի առաջին
ներկայացուցչության ութունամյա-
կին նվիրված հանդիսավոր միջո-
ցառումներին, որի առիթով Ըվեցա-
րիայի նախագահը Թուրքիային է
նվիրել այն սեղանը, որի վրա 1923
թվականին կնվիրել է Թուրքիայի ներ-
կայիս սահմանները հաստառող Լո-
գամի տայմանագիրը:

Թուրքիայի Վարչադրե ՌեզԵվ Թայիփ Էրդողանի հետ հանդիմանը Ըստյաշիայի նախագահը Թուրքիային բնութագրել է իրեն ռազմավարական կենտրոնական

գործընկերոց եւ կարծիք հայտնել, թե
երկու երկրների միջեւ երկկողմանի
անվստահությունը նվազել է:

Անդրադառնալով Դայոց ցեղաս-
տին է առաջընկած էլեկտրոնական

Պանության հարցին՝ Ըվելցարիայի
նախագահն ասել է, թե հարցի մա-
սին ոիհի որոշումներ կայացնեն
դասմաբանները, ոչ թե խղաքա-
կան գործիչները։ Դիտեցնեն, որ
Ըվելցարիայի խորհրդարանը ճա-
նաչել է Դայոց ցեղասպանությու-
նը, իսկ դատարանը դասել Դայոց
ցեղասպանությունը ժիսող թուր
ռասիսներին։

Դաշնային նախագահը բավարար բազություն չի ունեցել, նախագահի վերոհիշյալ հայտարարությունը սուր բննադատել է Ծվեյցարիա-Դայաստան ընկերությունը՝ Ըկատել տալով, թե ամեն զնով Թուրքիային մերձենալու ցվեյցարական կառավարության դատարանակամությունը վկայում է, որ Բեռնը սնտեսա-

կան հետաքրքրությունները վեր է դասում մարդու իրավունքներից:

Ծվեցարիա-Դայաստան ընկերության համանախազահ Սարգիս Շահինյանը վերջերս մեզ իր մտահգությունն էր հայտնել, որ հայ համայնքի նվիրյալ գործիչների ուժերը բավարար չեն հակահայկական խոռու արշավին հակազդելու: Բեռնուած եւ ժնետած 2-ական դեսպան եւ գործունյա աշխատակազմ ունեցող թուրքիան ու Աղրբեջանը ջանի չեն խնայուած, եւ նրանց ամենօրյա տեսիլատմական հեղեղոր ողողուած է:

Աղասի Խաչատրյան
Պատմութեան Հայոց

ԼԵՎՈՆ ՄԱՐԳԱՅԻՆ

Թրքաբառ ազգակունետրը վիճակին հարցի շուրջ

«Ազգ» օրաթերթի հոկտեմբերի 18-ի համարում (հասարակական-քաղաքական հավելված) հանդես գալով օսար, հիմնականում թուրքերն ծագում ունեցող ազգանունները փոխելու հորդրով՝ տողերս գրող, անկեղծ ասած, բնավ չի ակնկալել, որ խնդրին կառու է հասարակական արձագանի լինել, բայց եթե նույնիսկ մի հայ մարդ, հետեւլով հորդրին, փոխեր իր թիւքառ ազգանունը, հեղինակն իրեն վարձատրված կհամարեր: Մեր հորդրին, սակայն, հետեւց հակազդեցություն հողվածի ձեւով՝ բանապիրության դրկուուր S. Ավետիսյանի ստորագրությամբ (տես նույ «Մտորաններ Ա. Սարգսյանի «Ազգանունը՝ ղամամշակութային արժեք» հոդվածի մեջաբերուաւ», «Ազգ», 1 նոյեմբեր 2008):

Ս. Ավետիսյանի արագ արձագանն ան-
ուուց բացատրելի է. նա հայ լեզվաբանների
ուղանուած թերեւս միակ ազգանվանագեսն է,
հեղինակ «Դայոց ազգանունների բառարա-
նի», «Դայկական ազգանուն» ուսումնասի-
րության: Սակայն անբացատրելի է ազգանու-
նը փոխելու առաջարկին ընդդիմանալու այն
նախանձախնդրությունը, որով հրադարակ է
գալիս հոդվածագիրը: Բերելով մի բանի
փաստարկներ՝ հոդվածի հեղինակը փորձում
է հիմնավորել այն միտք, թե ազգանվանա-
փոխությունը հայոց մեջ այլևս «անցանկա-
լի» է: Եվ սա ասում է լեզվաբանը, որ հստակ
գիտի, եւ հենց իմն է արձանագրում հայոց ա-
նունարանում տիրող վիճակը. «...Այսօրվա
հայոց ավելի բան տասնութ հազար ազգա-
նուններից մոտ հազար ութ հարյուր միայն
արհեստ, գրադարաններ, մասնագիտություն ի-
մաստով եւ -ջն-չն-ճի ածանցներով թուրե-
րն բառեր են»: Եթե դրանց ավելացնեմ այն
հարյուրավոր ազգանունները, որոնք դարձյալ
թուրական ծագութ ունեն, սակայն հայոց
յանին են մերկել առանց գրադարանի ցուց
մուն վերոհիշյալ ածանցների, առա տասնե-
հուավոր» ոչ այլուա ուղանագիրությունը:
Ինչ է ազգանվանափոխությամբ ծայր առ-
նող «խառնաչփորի» վերաբերյալ հոդվա-
ծագիր մշակողությունը, խնդիր եթե հնարա-
վոր էր «աղահովագրական ընկերության ան-
տեղյակ, երբեմն կիսագրագես դաշտոնյայի
աղավաղած գրառումները» հաղթահարելով,
նույնիսկ 100 տարի անց «նույնականացների
ժառանգների ազգանունները», առա որևէն
հնարավոր ու հետև է դա այսօր՝ Տվյալների
տարատեսակ, նաեւ էլեկտրոնային բազաների
առկայության մեր ժամանակներում: Ուսեմն-
ինչ «լուսոց խառնաչփոր», ինչ բան:

Դոդվածագիր երկրորդ փաստարկը ես ան-
համոզիչ է. այն, ըստ ենթյան, փաստակ էլ չէ
այլ մի տարակուածելի վկայություն: «Մեր հա-
մայններից մեկուա, գրու է նա, մի տիմ
կրու է Բողիշան տոհմանունը: Թվում է, թե
կրողները դեմք է մտածեն այն փոխելու մա-
սին: Նրանց մտով անգամ չի անցնում: Ավե-
լին, զանազան խնջունների ժամանակ հա-
սումացած տոհմակիցներին հանդիսավորու-
թյամբ ընդդիմում են տոհմի շարերը»: Բողի-
շան տոհմանվան գոյությանը անվերադա-
խորի համարում ենի, համարում ենի նաև:

Ազգության պահպանությունը, առաջ ուշաբնը՝ կատարյալ կինոի եւ... կատարելաղիս անմիտքար:

Ազգանուն չփոխելու փաստարկներից մեկը հետեւյալն է. «Ազգանունը ժառանգական կարի կրող է եւ դրանով իսկ կարետր իրավական փաստ, եւ նու փոփոխությունը կիանգեցնի լուսջ խառնաշփորի»: Ի՞նչ նկատի ունի հոդվածագիրը «խառնաշփոր» ասելով եւ այն «լքացնելով»: Այս տամարանությամբ առաջնորդվելով՝ գուցե դեմք է իրաժարվել նաեւ ընդունված դրականիկայից, երբ ամուսնացող գուցից մեկը (հայերի մոտ՝ կինը) փոխում է մինչամուսնական ազգանունը: Իրավական Ի՞նչ բարդություններ են ծագում այս դեմքում, եւ որտե՞ղ է կտրվում «ժառանգական կարող»: Որ հնարավոր չէ հարկ եղած դեմքում վերականգնել: (Ազգանվանափոխված կինը, դիցու, փորձելով բանկից ստանալ իր օրինու-

Անհամոզիչ ու թույլ է հոդվածի հեղինակի՝ ազգանվանափոխությունն աննողատակահարմար համարելու երրորդ փաստակը նույնութեա. «Եթե մյուս հարուստ անունները՝ տեղանուն, աղբանանուն, հնարավոր է որոշումներով կարգավորել... ազգանուն փոխելը որոշումների եւ միջամտության ենթակաչք»: Ազգանուն չփոխելու այս ջատագովությանը հակառակ՝ հարյուրավոր եւ հազարավոր մարդիկ, այնուամենայնիվ, ազգանվանափոխություն կատարել ու այսօր էլ կատարում են, բայց շատ զարմանալի է, որ ազգանուն փոխելը, հոդվածագրի ղեղմամբ, կարող է «անցանկալի երետությունների տեղի տալ»: Եվ որո՞նք են այդ «երետությունները», դրանք ավելի կարետ՝ են, իան սեփական լեզվի անաղարտության մեջ սեփական իննության անվտանգությունն ու աղահովությունը տեսնելու հեռանկարը: Ի դեմ, «Ազգայի օրաթերի նույն համարում տղագրված մեւ» այլ՝ «Ով է հայը» հոդվածում միտ կա, ու կցանկանային մեջըերել. «Դայ է նա, ով... «անձնաղես դատասխանատվություն և զգութ Դայաստանի ճակատագրի համար ըստ այդմ էլ ստանձնում է հայրենիի առջեւաղաքան դարտավորություններ»: Մեր հոդվածով մենք ընդամենը փորձել ենք համարդու վրա անձնաղես որոշակի բարոյական դարտավորություն դնել՝ ծերբազատվեա օտարի դարտադրած, վիրավորական ու նվաստացուցիչ տոհմանունից, բայց ոչ բարեալապն ճնշմանը. «որոշումներուն» ին

չից անհանգույցած է դրսքեսորը, այլ՝
հորդորով, կոչով:

Դողվածի հեղինակը տնդրւ է, որ հայոց ազգանվան մեջ հիմնական գործառույթը կատարում է -յան ածանցը («հայկական ազգանվան համար ածանցը բավարար եւ կարելու կովան է»), իսկ Երան նախորդող արմատների ի հնչ լեզվով լինելը եական նշանակություն չունի: Սակայն այդկերպ՝ հայերն որեւէ ածանց հավելելով, կարելի տիտի դառնար հայացնել թուրքերն ըազմաթիվ այլ բառեր նույնութեա (օրինակ՝ ան-խաբար, ան-արոտ), որոնք, սակայն, հայոց գրավոր լեզուն մերժում է (փառf ասծոն)՝ փակ դահելով իր ժիրույթները օսարի գոնե այս ունագությունների առաջ: Եվ եթե թուրքի խաբարը մեր ան- ածանցով չի հայանում, ինչ տամարանությամբ ենք ներողամտորեն-հանդուրժողաբար հայացնում՝ թիչ է, մի բան եւ անփոփոխելի-անփոխարինելի հայտարարում -յան ածանցի կողմին հայտնված դարձածին ու ջանջուղազը, չուզին ու յալուզը, թարգին ու ջուլֆալակը, զուկումչին ու մոռուրին...

Խոսելով հայոց ազգանունների օսար հիմքերի մասին Եւ խորանալով մի բանի մանրամասների մեջ՝ հեղինակը զարմանալի հայտարարություն է անում. հայոց որու ազգանուններ իբր ծնունդ են առել գյուղերում. «Պետք է ավելացնել նաև գյուղերում բուն մականուններով կազմված ազգանունները...»: Ինչուս վկայում են Վեցին բառի «ը» հոդը Եւ այս նախադասությունն ավարտելու կերպը, այդ ազգանունները որոշակի են, թվով էլ սույզ՝ Գարագայշան, Ղարագոյան, Չոլախյան, Թոփայան, Բուտնազյան: Դրանք մարդու արտաինը նկարագրող, ինչուս նաև ֆիզիկական արած կամ թերություն ցույց տվող թուրքերն բառեր են: Բայց ահա ինչն է տարակութելի. այդ ո՞ր ուսումնասիրության արդյունքում է ծնվել սույն դնդումը, ո՞վ է այդ զարմանալի ուսումնասիրության հեղինակը, որ հայտնագործել է չոլախ-թոփայի զուտ գյուղական երեսության լինելու հանգամանքը...

Ի դեռ, S. Ավետիսյանի հոդվածի վերնագրում աղավաղվել են իր մտորումներին առիթ և պատճենը աղավաղվել են իր մտորումներին առիթ և պատճենը («Ազգանունը՝ ազգամշակութային արժեք»-ի փոխարեն դատամամշակութային) եւ հեղինակի անունը (Լ. Սարգսյանի փոխարեն՝ Ա. Սարգսյան): Դատկաբես վերնագրին վերաբերող Վրիդակը ըստ հետաքրքրական է. Մեր հոդվածի բուհ նոյանական հայոց ազգանունը հենց ազգամշակութային արժեք տեսնելու է, իսկ «Մտորումներ...»-ի հեղինակի ըմբունմամբ այն ընդա-

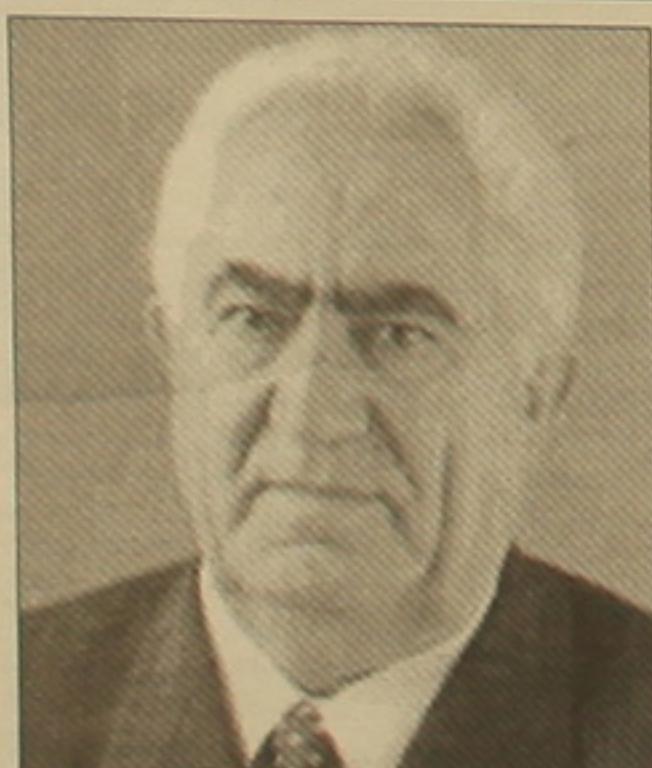
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Մարդիկ կան, որոնք ոչ միայն կարող են ամբողջության մեջ ներկայացնել սեփական ժողովրդին, այլ անհաս լինելով, իենց նույն այդ ժողովություն են՝ ամբողջության մեջ։ Դրանք այն անհասներն են, որ անսասան կանգնած են հայրենի հողի վրա եւ այդ հողի համար տաքուաս են գրիտոեւել անեն են։

հասար դատաս են զոհաբերել ամեն ինչ։
Վլաղիմիր Մովսիսյանի թիկունին ընդամենը յորովկես տասնամյակ է, թեև սրանից խան տարի առաջ, երբ հանդիտեցի նրան, նա էի 75 տարեկան երեստա, որովհետեւ միայն թիկունին տարիներ կրելով չի զնահատվում մարդու ազգադահուան, դետական ու հասարակական գործունեությունը. այլ՝ չափանիշներ։

Վլահիմիր Սովորյանի կենսագրությունը
մեր ժողովրդի տարեգրությունը կարելի է հա-
նաբել, տարեգրությունն այն դժվար ժամա-
նակների, երբ հողը դիմի համայնական
դառնար, զյուրք դիմի կրե բազմաթիվ հա-
մարեսներ, հետո դատեազն լիներ, եւ մի տև
միը մերկ ու սոված երեխաներն իրենց որ-
գայինն:

Դայ մարդու կենսագության, նրա ճակատագիրի կենդանի մարմնացումն է Վլադիմիր Սովորովը, 29 հազար խոակոսի մեջ հռովի անխոնջ մօւակը եւ ամենաաշալութ տեղը որի 14 հազար հեկտար տարածքը նրա խիզախությանը վերադարձավ հայ ժողովրդին: Այդ հովի հետ վերադարձան նաև դասմակամ տարածքներ ու հոււարձաններ, այդ թվում 7-րդ դարի կենտրոնագմբեթ մի տաճար Ուկեդիա գյուղի մոտ, որը ստացավ «Դայթենադարձ»

640000000

Դայաստանի 480 հազար հեկտար վարելա-
հողերի ամեն ակոսով բայթել է Վլադիմիր
Սովորյանը: Գիշի ամեն մի ծառի ու թփի
տեղը եւ, ամենակարետը, նա ճանաչում է
հողի վրա աշխատող բոլոր մարդկանց, գիշի
նրանց ծագումնաբանությունը, գիշի՝ ով է
Մուշից եկել, ով՝ Խոյից ու Սալմասից, ով՝
Վանից ու Կարսից: Եվ հենց այդ ճանաչողու-
թյունն էլ նրան ճանաչում ու հավաս է թթել:
Եր նա Արցախում վերանորոգում էր 3700
տում, բնակեցնում դատերազմի դատասով
հեռացածներին, կրակը դեռ չէր դադարել:
Սակայն գյուղացին հանգիս վերադառնում
էին, հայտարարելով. «Թեմի վախենում, բանի
որ Սովորյանը այստեղ է»:

Հորի Եր Մարգու

(Վաշինգտոն Առևտինական)

Պատահական չե, որ Վլադիմիր Մովսիսյանն իր հոււցերի գիրը վերնագրել է «Հողակատագրով. մռորմներ, տնօտքում»: Ի՞նչո՞ւ: Ուրվագիտելու ամբողջ կյանուած նրան համար գիտ չէվող հայոց հողի ամեն հաշիկի համար անհանգստությունը տնօտքում է դառենա հաճախ է կրկնուած մեծն Դամո Սահիյան տողերը. «Ես դարձյալ նույն անվարձ հոտառեն ... Ես տանջված այս հողի մատաղն եմ»: Այսինքն, հողը դիմի մշակվի, դահողանվյաղ կեցվի, առ ու առտ դառնա, իսկ այդ ամենը կարող է անել ծնված օրից իրեն հոտառ զգացող մարդը: Այսինքն՝ կյանքի հայրենի հողին զոհաբերելու անհրաժեշտությունն է փիլիսոփայությունը: Ինչքան իմաստում եր բաստեղեց, եթիւ հողի վրա հաստաեց ցորեն աստվածությունը: Տուրենի, հողի, ջրի աստվածատար է Անդրեան Մատուռ:

օաղաց է Վարդիմի Մովսիսյանը։
Ես միշտ մտածել եմ, ո՞րն է այդ մարդու՝ ա-
աշխարհում աղբելու խորհութղթ։ Չէ որ ին-
այն ժամանակներում վարել է ամենամե-
գործեց, ընդիութ՝ կոմկուահի կենտրոնի առև-
ջին բարությար։ Այդ խորհութղթ, համոզվա-
եմ, դաւունների մեջ չէ, նույնիսկ դաւու-
թերումով խուռամասւուք գործերի իր-
կանցումը, լիներ դա Հայաստանի 157 զյու-
դատարկվելուց փրկելը, սահմանամերձ զյու-
դերն ամրապնդելը կամ ջուրը Հայաստանու-
դահելու գերինդիրը։ Իմ համոզմամբ, ա-

ամենը նա անում էր, որովհետեւ տեսել էր, թե
ինչո՞ս են հնձվորները կեսօրին նստու հա-
ցի: Ամեն մեկը ուսում է իր հացը, եւ բոլոր
սպասում են, թե ո՞վ՝ ինչ է բերել: Ընդհանու-
րը միայն դաշտում եփված թանաղուրն էր:
Մեկը երկու եփած ծու էր բերել, չորս մաս բո-
խի, նյուած դանիր ու քրու կաղամբ, սամիր,
այս ամենը ինչը հոռից է ծնվում: Այս ամենը
Վկաղինիր Մովսիսյանի կենսագրության մի
կարեւոր հատվածն է: Դեսո՞ւ: Այս անմեղ կերա-
կուսից հետո ինչ ողիսի լիներ: Ամեն մեկը ողի-
սի առներ իր գերանդին, կոթը կրծին սեղմեր
սրաբար առներ-սրեր շեղը ու նորից անցներ
գործի, ամենան մենակ քուեն:

Վլոյ, այսիւս, սինչեւ frsներ։
Այդ frsնահոնք չէ, որ զգացել է Վլադիմիր
Սովորյանը։ Նա զգացել է արկերի տարափի
տակ ընդպարող մարդու, կառավիճարանից
փախչող մարդու, հոգեւարից ելնող մարդու
ինը իրենց փախչող մարդու, ուզու ե
միւսն իմանալ՝ նաև հայրենինից փախչող
մարդու, ինը իրեն դաշտանող մարդու, վեր
ջապես՝ ինը իրեն (Հայութ, 1995, էջ 15)։

Դեռ 10-ը չքոլորած՝ Վլաղիմիրը վառել է հարեանի ծղոտի դեզը, բոլորը զայրացել են հայրը չգիտեր ինչ աներ, նեցուկը՝ մայրն ու Բայց ոչ ո՛չ էր հարցնուած, թե ինչո՞ւ էր այդ արել։ Այս դեզը դեպի նման չէր, ծղոտը՝ ծղոտի եւ դեզատերն էլ մարդու նման չէր։

ԱՐԱՐՈՒ ՓԻՍԱՅԻՆ

ԻՍԼԱՄԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱՐԲԵՉՅԱՌԻՒ

(Նախագահական ընտրությունների ժամանում)

Դոկտեմբերի 15-ին Ադրբեջանի նախագահական ընտրություններում մեծամասնությամբ հաղթանակ տարավ «Ենի Ազգային» իշխող կուսակցության առաջադրած թեկնածու, Ենրկայիս նախագահ Իլհամ Ալիբարյանը՝ ստանալով 156 տոկոսը։ Դա կանուգան է, որ Ադրբեջանի գրեթե բոլոր ընդդիմադիր կուսակցությունները բոյկոտել են ընտրությունները, որին մասնակցող եւ ընդդիմադիր կեցվածք ունեցող թեկնածուներից ու մեկն ազդեցիկ գործիչ չեւ:

Աղրբեջանուա նախընտրական գործընթացն ընթացավ հիմնականուա առանց ցնցումների: Այս առումնով, թերեւս, բացառություն է օգնությունը 17-ին, երեկոյան աղոթքի ժամանակ, Բաֆվի Արու Բաֆր սումնիական մզկիթուա տեղի ունեցած դայրյունը, որի արդյունքուա զոհվեցին եւ վիրավորվեցին բազմաթիվ մարդիկ: Վիրավորվեց նաև մզկիթի իմամը՝ իր համայնքուա մեծ հեղինակություն ունեցող Դաջի Դամեթ Սովեյմանովը: Միջադեռն աննախադեմ էր եւ մեծ հնչեղություն սացավ: Պատահական չէ, որ գործի հետաքննության հսկողությունն անձամբ սաւաննեց Իլիամ Ալիեվը, որ հետագայում, արդեն Ռամադանին հաջորդած տոնի առիթով, ընորհավորելով Աղրբեջանի իսլամ բնակչությանը, որու ղողովայիսական հայտարարություններ արեց այն մասին, որ Աղրբեջանուա, որը կրոնական եւ էթնիկ հանդուսժողականության օրինակ է, կրոնական հակասություններ չկան եւ չեն եղել:

Որոշակի զահաբական ուղղվածություն ունեցող մզկիթով տեղի ունեցած ահաբեկչության կաղակցությամբ Աղրեջանով մի խնի տեսակետներ հնչեցին: Պատուական վարկածի համաձայն՝ դայթումը նողատակ ուներ նախագահական ընտրություններից առաջ աղակայունացնել սոցիալ-քաղաքական իրավիճակը երկրուա: Նման տեսակետ հայտնեց Աղրեջանի խորհրդարանի անվտանգության եւ դատանության մէսական հանձնաժողովի նախագահ Այդին Միրզազադեն: Իսկ Աղրեջանի նախագահին կից գործադիր մարմնի դեկազարդանից Միհրիթեկի բացատրության մեջ դարձակնարկ կար այն մասին, որ իսլամական կրօնագաղաքական հոսանքների արմատականացուածությունը չի հանդուժելու «Մենք չենք դատասվուա արգելել վահաբականությունը երկրուա, սակայն եթե այս կամ այն դավանանքի առանձին ներկայացուցիչներ... գործեն արմատական ծետվ, նրանց գործունեությունը կվերցվի օրենքի ուղանակի մեջ»:

Աղրբեջանի հոգետը առաջնորդ, Եվլիուս
լիսլամ Դաջի Ալլահյումյուս Փաւազադել
կարծիքով՝ ուստի երկու խմբավորումներ
ի միջեւ առկա հակասությունների արդյուն
է: Խմանաժիղ մեկ այլ Վարկածի համաձայն
ահարեկչությունը կարող է հն կազմակերպած
լինել արմատական իսլամի կողմնակիցները
որոնք, չնայած իրենց չափազանց թիւ թվին
դայլարուած են Աղրբեջանում իսլամական ու
տություն ստեղծելու համար: Խակ Դամեր Սու
լեյմանովը հայտնի է արմատական խմբավո
րումների դեմ իր բացասական կեցվածու
ուաշի ահարեկչությունը կարող է նաև առօ
նավորված լինել:

Չի բացառվում, որ Աղրեջօնում իսլամի
տարբեր ուղղությունների միջև ծայր առնող
հակասությունները ոչ դակաս շահեկան են
հենց դետության համար, որը, որպես կանոն,
հարմար առիթի է սղասում՝ կասեցնելու
նրանց գործունեությունը։ Դայտնի է, որ իսլա-
մի տարբեր ուղղությունների (այդ թվում Վա-
հարականների) դեմ դարբերաբար իրակա-
նացվում են ճնշումներ ու ծերքակալություն-
ներ։ Պետությունը խսորեն վերահսկում է կրո-
նական համայնքների, կազմակերպություն-
ների եւ կրոնավարչական ուժերի գործու-
նեությունը՝ միաժամանակ ամեն գնով կա-
սեցնելով երկրում իսլամի բաղադրական մշա-
կությունը։

Կուպրի ճեավորումը:
Սարդու իրավունքների ղաւողան, Բարձր
շիական Զոաա մզկիթի Զախկին իմամ Իլ-
դար իբրահիմօղլու կարծիքով՝ աղրբեջանա-
կան հասարակությունը դեմք է դիտարկի մի-
ջանելով որուն հարված Աղրբեջանի հոգեւոր
եւ բարոյական անվտանգությանը: Ըստ այդմ
այն արդյունք է Աղրբեջանում իսլամի ոչ ճիշ-
տապարանման եւ Վտանգում է դետականու-

լուսաբաննան եւ կտասպիտ է դիտավառությունը։
Իսլամագետ Ելմիր Կուլիեկի ենթադրությամբ՝ Աբու Բաֆ մզկիթում տեղի ունեցած դայթունը տագնաղալից ազդանշան է, որը սիհում է Վերանայել Աղրբեջանուած կրոնական մշակույթի նկատմամբ Վերաբերմունքը Ըս Երան կրոնական արմատական եւ կրոնադադարձական գաղափարներին դեմք է հակառակ բարոյակրիկական արժեներ եւ դետության եւ էրնողավաճանական ու կրոնադարձնական հարաբերությունների Վերաբերյան հարավորինս ուստի հայեցակարգ մշակել

ԳՐՈՎ

Ակսել Բակումցը մի գյուղացու թերանու ասում էր, թե հսկա Որոշան գետը մի կողեկա էլ օգուտ չի թերուա, դեռ տարին մի խանի անա կամ էլ օգուտ է իր երախն ու տանուա:

Ի գործունեության ասղարծը:
Չեմ կարող մի խնի խոս չասել նաեւ այ-
տաղանդավոր մարդու մի կարեւոր հաւկո-
թյան մասին: Երկար տարիների մեր հանդ-
դումները վկայում են, որ հայ գրականությա-
հմուտ գիտակներից է: Մեր բնարեզությա-
խորները թափանցելը համարելով սրբազն-
առաթելություն, նա այդ տաճարը ներս է մ-
նում շվամուտից, ինչոք իրավունքով, որովհե-
տեւ մինչեւ Վերջ յուրացրել է մեր ոսկեղենի
լեզվով գրված գլուխգործոցները: Իմանալո-
ւելու սիրելով բոլոր մեծերին (Թումանյան, Իս-
հակյան, Տերյան, Չարենց, Վարուժան, Ա-

Օաեւ՝ հիմք դնել կրտնական կրթության բացառության մասեւր համակարգի:

Տեսակետ հնչեց նաեւ արտաքին ուժերի միջամտության մասին. Նման կարծիք հայտնեց Ադրբեյջանի իշլամական կուսակցությունը, որը իշխանությունների կողմից փակվել է 1995-ին՝ Իրանից ֆինանսավորվելու եւ ղեկավարվելու հիմնավորմամբ, սակայն ներկայումս գործուած է կիսալեգիտիմ ձետվ։

**Զնայած Աղրթեցանի, համադես Բափի
բնակչությունն, ընդհանուր առմամբ, ա-
խարհիկ ավանդությունների կրող է, սակայն Ե-
ջանները որոշակիորեն կրոնականացված են:
Պատահական չեն, որ նախագահի առանձին
թեկնածուներ նոյատակ ունեին ժահել հենց
այդ Եջանակների համակրանքը:**

«Մեծ արարման կուսակցության» առաջնորդ Տիգրեան Դավիթի առաջնահրամանը՝

Ըորդ Ֆազիլ Դասասթարօղլու առաջարկությունը պետք է լինի այս գալու հարց համարվող՝ համաշարաններու համամական գլխաւոր կրթության արգելվող եւ իսլամ ու առանողութիւնների համար ստեղծել համագետս, որն ազատ կլինի լուրանական, թուրքական կամ սաստական տերիչց: Նրա կարծիքով՝ դետուքումն առավել հանդուժմողական դեմք է լինի հավատացյալ ների նկատմամբ՝ թույլ տա, որդեսզի Վերջին ներ աղոթեն մզկիթից դուրս կամ որդես ազանի ձայնը հնչի մզկիթի սահմաններից դուրս: Նախագահի մեկ այլ թեկնածու՝ Դուլամիուաթյան Ալիբեյլին, սարօրինակ համարեց նախագահական ընտրուքյուններու որդես գործոն իսլամի բացակայությունը: Նրա համար մոզմամբ՝ Աղրբեջանուած մարդու իրավունքները ու ուսնահարկությունները են, որի աղացուցն, օրինակ սիսիկանների կողմից մարդկանց սափեկան սիտելն է կամ ազատութեն աղոթեն արգելելը:

Մինչդեռ Բաբվի Խաղաղության եւ ժողովակարության ինստիտուտի տնօրեն, «ԽՍՀԱ Աղրբեջանում» մենագրության հեղինակ Իշիք Յանձնական համարության գործության մեջ պատճենահանումը կատարվել է 1970 թվականի մայիսի 20-ին՝ Երևանի պատճենահանում կատարող աշխատակից կողմէ առաջարկությամբ:

Եղբակացություններ

Աղբեջանի հշխանությունները մշտական
ձգտուած են թուացնել կրոնի դերը Երկրի հա-
սարակական-քաղաքական կյանքում հսակ-
գիտակցելով, որ իսլամը կարող է դառնա-
անվերահսկելի քաղաքական գործոն ներփա-
ղաքական կյանքում, հատկապես ընտրություն-
ների ժեմին: Այս հանգամանքը թույլ է տալիս
ենթադրել, որ Արու Բագր մզկիթում տեղի ունե-

ծարեց), նա իրեն լուծընկեր է համարում Դան Սահյանին, որովհետեւ այդ բանաստեղծն է, որ կարող է լսել հասկի օռուկն ու զգալ սեւահողի ընչառությունը, իրաղուսկել մասենու փեռությունը և բնության նման ժամանակակից աշխարհությամբ եւ բնության նման ժամանակակից աշխարհությամբ, ումենալ ջրվեժ-ի նմունու կարող էին ընթանալ, այս տարածաշահուած հայերս կարող էին դակաս նոյասակուր դրավել, ավելի շահ կորուաներ ունենալ, այսօր ոչ թե թելադրող մենք լինեինք, այլ մեզ թելադրեին, աշխարհին ավելի շահ ունենայինք, իան ունենի այսօր:

չնոյարտասալ իր սօսությամբ, ուստաձ չկզաների աննոնքումն ու բարափնտերի համբերությունը եւ, աննակարետը, աղբել իննամերժումի խիզախությամբ եւ իննաբաշխուայի ուրախությամբ: Չաս եմ տեսել, թե նա ինչուս է իրեն հողագործ կամ հոտաղ զգում Դամոյի մոտ՝ այդ գործի իմացության իմաստով: Որտան էլ Վարդեցը զրուցակցի մոտ տեսներ իր ամենակոչված ընթերցողին, այնուամենայնիվ զգում էր, որ գործ ունի ոչ սովորական մարդու հետ, մարդ, որ խուռ դետական, տնտեսական ու կուակցական աշխատող լինելուց բացի, ամենամեծ հայերից մեկն է: Եվ ինց այդ մեծության չափով էլ հասկանում ու գնահատում է նա իր ժողովրդի հոգետը արժեներից ամենակարետը՝ գիրն ու գրականությունը:

Դամո Սահիյանը գրականության ասղարեցում է, որ հավատում էր Վլադիմիր Մովսիսյանին: Դայտնի է, որ 1988-ից սկսած, Եւ նրանից առաջ էլ, Դայաստանում ինչքան թեժ կետեր են եղել, ինչքան անբացելի հանգույցներ են եղել, ինչքան առճակատումներ են եղել, Մովսիսյանը անվրով իր վրա է վերցրել դյանց վճռման դատասխանատվությունը:

Սիսյանը առճակատման չգնաց, որպեսուն նա դեռի վերեւ թոշողների նման չէր կարող ժողովրդավար ծեանալ եւ ոչ էլ ներեւմներին հաճոյանալ: Նա մնաց իր սկզբումներին հավատարիմ: Որտեղ էլ, որ լիներ, ինչ աշխատանք էլ, որ կարաեր, դիմի ծառայեր հարազատ ժողովրդին: Նա ժիշդոսի, իշխանության եւ անուն վաստակելու կոիկ չէր անելու, նա դրանց

Իրաց զայտա ու պատմութեան մասին առաջ կարիք չունեց: Կյանուած շատ գաղտնաբառ է կրել Վահագի Մովսեսի անունը, դժվարություններ է տեսել, փոթորկվել է նրա հոգին, սակայն հոգու կորովը չի կոտրվել: Նա հերեւ է հոգու ընկած առաստելը, որովհետեւ իրեն զգացել է ազգի մեծերի կողմին, եղել նրանց մեծ գործերի շարունակողը: ■

ԱՅՆ ՀԱՅՈՒՆԱԿԱԼ

ԱՌԱՋԱՍՏԱՆՅԱՆ ԱՐԴԻ ԺԻԿԵՄԻ ԼՀԱՎԱԿՈՐ ՀԱՅԵՐԸ

ՊՈԽԱՅԻ ՍԻՐԱՆՔԸ

չէ՝ ուսից, բայց հենց հիմա... Ոչ, ավելի լավ
մուտքաբայի բանկայով Կաղսոնը, բան փսխու-
թով հրեցը»:

Ի՞նչն էր դատապող, ինչի՞ մասին էր խոսքը:
Բանն այն է, որ աշխարհում վաղուց է վերացել
այն մտայնությունը, թե անհմագինն Ֆիլմերը
նախատեսված են բացառապես Երեխաների
համար, դրանք վերածվել են արվեստի իննու-
րոցն եւ իննաշիր տեսակի: Սակայն Ռուսա-
սանում ամուս հիմքեր ունի խորհրդային կարծ-
րատիղային մտածողությունը, որի ջատագով
ները մուշֆիլմեր արտադրողների մի ներ, ներ-
փակ կլան է: Բացի այդ, հեռուստատեսության
համար մովստերիալներ թողարկողներ դարձա-
ղես չկան. «Պիլոտ» ստուդիան նկարահանու-
էր շատ բանկ ու երկար ժամանակ իլոր հեռու-
սակային անհմագիա, իսկ «Սոյուզմուշֆի-
մը» դահանջուած էր վիթխարի գումարներ, ո-
րոնք մի քանի անգամ գերազանցուած էին ա-
րեմտյան գները: Ահա այս իրավիճակից դր-
ված Ռ. Սարկսոնը գնեց ու սկսեց ցուցադրե-
մեկ տասնյակից ավելի հյուսիսամերիկյան ո-
կանադական մովստերիալներ՝ «Սիմֆոննե-
րը», «Գրիֆինները», «Մետալարոկայիլոսիս»,
«Փորերկ մեռած աղօհիկ Լենորը», «Չարամի-
տղան», «Պատի բաղաբը», «Չարավային գրք-
սայգի», «Անտառային փորերիկ բարեկամներ»,
«Մեծ Զեֆի արկածները» եւ այլն:

Սակայն անսոլասելիորեն ի հայտ եկավ օր զորեղ հակառակորդ՝ ի դեմս «հիսոնականների», իսկ ավելի սույգ՝ Ավետարանչական հավատի թիստոնյաների միասնական միության գործերի կառավարիչ Կ. Բենդասի: Այս մարդը արդեն 2007-ի օգոստոսին բաց նամակով ոհմեց կատի եւ զանգվածային հեռախաղորդակցության ոլորտում Վերահսկողության իրա-

կանացման դաշնային ծառայությանը, իսչ-
տես նաեւ գիշավոր դատախազությանը՝ բո-
ղոքելով հեռուստաալիի գործունեության դեմ:
Եվ չնայած արձագանք չեղավ, բայց «հիսնա-
կանը» շարունակեց դիմում-բողոքների տարա-
փը եւ աջակցություն ստացավ Երկրի հոտա-
յական ու մուտքմանական առաջնորդներից:
Արդյունքում՝ 2008-ի մարտին եթերից հանվե-
ցին «Անտառային փորերի քարեկամներ» եւ
«Մեծ Զեֆի արկածները» սերիալները, բայց
Ռ. Սարկիսովը հասկացավ, որ խոռոր սխալ
թույլ է պել՝ այդ ոտին դարտվողական եր, նու-
սիդոված եր լինելու մօտադիր գիշումներ կա-
տարել: Այդ իսկ դատասով սկսեց դայլաւեր-
իրավութեց մամլո ասովիսներ, ելույթներ ունե-
ցավ ուղիղությաններով, հեռուստաալինե-
րով, հնտերնետով ու դաշտանեց իր եւ, որ կա-
րեւոր եր, իր հեռուստադիտողների շահերը:

Դականարտությունը գագաթնակետին հա-
սավ 2008-ի օգոստոսի 4-ին, երբ Կ. Բենդաս
կրկին դիմեց դատախազություն՝ հայտարար-
լով: «Երեխաներին ողծող ալիքի ղեկավարու-
թյունն ամբողջ կազմով դեմք է կանացու հե-
ռանա մի անմարդաբնակ կղզի եւ այնտե-
հագուրդ տա իր սուր կրթերին»: Արդեն 4 օր առ-
բասմաննայա միջւրջանային դատախազու-
թյունը հայտարարեց, որ «2x2»-ի մուլտսերիա-
ները «քարոզում են բռնություն ու դաժանու-
թյուն, դոռնկագրություն, հակահասարակու-
կան վարժագիծ, դարունակում են վճառված
ներ, ֆիզիկական ու բարոյական տանջանալների մոտ վախ, խուժառ, սարսափ առաջա-
նելու»: Դրան ի դատասխան, Ռ. Սարկիսու-
իրավաբանական ասաց: «Ինձ համար միանգու-
թայն ակնհայտ է մեզնից հաճախությունը:

Խլելու միտուաց, բայց զարմանալի է, որ գործի ԵՆ ընտրվել «հիշնականները»։ Եթե Վերջիններիս իրավունք տրվի գնահատելու բոլոր մշակութային իրադարձությունները, աղա Մենի ահասարակ կապրենտ XVI դարու եւ առանց Եկեղեցականության»։

Կրեմի բախման այս ճակատագրական դա-
հին ասղարեզ իջավ մի ուժ, որն էլ հանգու-
ցալութեց թնդուկը. դա սովորական հեռու-
սադիտողն էր: Մոսկվայում ու Սանկտ Պետե-
րսուսքում մարդիկ դուրս եկան փողոց, կազմա-
կերդեցին ցուցեր ու հանրահավաքներ, կարծ-
ժամանակում ժողոված 34 հազար սուրագ-
րություն՝ ի դաշտամություն ալիքի, եւ դա
ժողովրդավարության ու խոսի ազատության
իշխական հաղթանակ էր: Որպիետեւ դաշնա-
յին ծառայությունն ականջալու եղավ մարդ-
կանց դահանջին եւ հոկտեմբերի 17-ին որո-
ւում կայացրեց «2x2»-ի արտօնագիրը 5 տարու-
թեկարագելու մասին: Այդ հարցում վճռորո-
դեր ունեցավ հետեւյալ իրողությունը. դամից
3 օր առաջ՝ հոկտեմբերի 14-ին կայացա-
զվարձանի ու ժամանցի ոլորտում ձեռն բերա-
նվաճումների համար «Russian entertainment
awards» համազգային մրցույթի արդյունակու-
թականական ամփոփումը: Մրցանակի հսկա-
վակնորդներին on-line կարգով մեկ ամիս ըս-
տումակ որում էին ինտերնետից օգտվողներ-
եւ մասնակցեց մի քանի միլիոն մարդ: Առ-
ոյնունիւմ՝ «Տարվա լավագույն հեռուստա-
լիր» ճանաչվեց «2x2»-ը՝ հեռուստալսարա-
նի «Տարվա լավագույն հեռուստալսարա-
նի» ճանաչվեց «2x2»-ը՝ հեռուստալսարա-
նի 86% վարկանիշով: Ռուսաստանի Առաջին
թեկորդ ալիքներն ստացել էին ձայների 1-
կան տոկոս: Խոկ Ռ. Սարկիսովը ներկայացվե-
լ «Ռուսաստանի մեդիա-մենեջեր-2008» ն-
ցանակի, եւ կասկած չի հարուցում, որ կսու-
նա այս:

Սկզբում չնշեցին սր փաս «ՀՀ»-ը ու ուղղակվում է միայն Մոսկվայում ու Սանկտ Պետրուսապոլիս: Գաղափարների ու մտածելակերպի հաղթանակից հետո Ռուսական Սարկիսով հայտարարեց, որ ային դառնալու է համառոսաստանյան եւ այսօր բանակցություններ է վարում շուրջ 100 քաղաքների համարատախան կառուցմերի հետ: Եթե Երա այս մտադացումն էլ իրականանա, աղա բացառված է, որ օրերից մի օր հայտանյան հեռուտալսարանն էլ կոկտի ինքնաշխո եւ անսովո «ՀՀ»-ը:

օգտագործված դարբերականների եւ թերերի մասին:

Աշխատության մեջ զետեղված է նաև անհանունների, տեղանումների եւ այլ հատուկ անհանների ալբունական ցանկ:

ՄԵԿ ԱՅԼ ԿԱՐԵԼՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ ԻՆԴՎԱԾՆԵՐ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԹՅ ՆԵՐԿԱՅԱԳՎՈՒՅ ԵՆ ՀԱՆՎԱԾԱՅ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԳՐՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՊԱԿԻՊԱՆԵԼՈՎ ԺԱ
ՄԱՆՎԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԸ. ԻԵՂԻՆԱԿԸ ՆԵՐԿԱ

յացնում է ղատմական իրադարձություններ՝ իրական ընթացքը (1890-ից համարածա խանաբար մինչեւ 1897 թ.): Այն, որ 1890-1893 եւ 1897 թթ. նովնորս ընդգրկված են ժողովա ծոտամ, ընդգծում է, որ հեղինակն արել է ավելին, առն իր արջեւ դրված խնդիրն եւ՝ ընդայնելով հողմածների ժամանակագրական սահմանները, դրս գալով 1894-1896 թթ. ուշա նակներից:

Բարձր գնահատելով աշխատությունը
մնում է միայն ցանկանալ, որ հեղինակը կա-
տարված աշխատանքը հասցնի տրամաբանա-
կան ավարտի՝ ձեռնամուկս լինի հրատարակու-
թյան հայերեն թարգմանությանը, ինչը խիս-
կարետը է անզլերենին չփրադրելող հայ ըն-
թերցողների լայն շրջանների համար:

ԱՐՄԱՆ ԿԻՐԱԿՈՎՅԱՆԻ ԲՈՐՋՐԱՐԺԵՔ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀՐԱՄԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

q tghg

Եւ օգնում ընթեցողին՝ օրյեկտիվութեա, բացառակողմանի, համեմատական եւ արդարացի մուտքումների հիման վրա ծանոթանալ, ուսուանասիրել եւ հասկանալ 19-րդ դարի Վեցի իռողությունները:

Հայ հետարքական է, որ գիտնականը 19-րդ դարավերջի հոդվածները վերահրատարակել է իրենց օրիգինալ տեսով՝ չկատարելով ոչ մի խմբագրական փոփոխություն։ Դեղինակն առաջարանում դարձարանում է, որ անգամ հատուկ անուններում (մասնավորապես անձնանուններում եւ տեղանուններում) եւ այլ բառերում տեղ գտած սխալները ըսկված չեն, հարմարեցված չեն ժամանակակից գրական լեզվին այն դարձ նորատակով, որ տեսայի չխմբագրված՝ բնօրինակ տարբերակը դահուանում է եւ, ավելին, փոխանցում ժամանակի

Ըստ ուղարկումներն ու ընկալումները՝
կուզեի նաև ավելացնել, որ այս դեղում՝ ի-
րենց օրիգինալ տեսով վերահրաժարակած
հողվածների ժողովածում ստանում է նոր
հրաշտակած սկզբնաղբյուրի կարգավի-
ճակ:

Իմ կարծիքով՝ տվյալ հրատարակությունը գիտական աշխատություն կոչվելու լիարժեք իրավունք ունի: Այն չի սահմանափակվում միայն 19-րդ դարավերջի՝ արեմտահայության մասին հարուս աղբյուսագիտական նյութ հողմած ների ուղղակի ներկայացմամբ: Օսարագիտական ժողովրդի դատարկությունից ոչ խաջատելի դաշտում գիտական հրատարակության մեջ, բացի համառու բացառական առաջաբանից, ընդգրկել է նաև ընդաձակ բովանդակալից ներածություն (մոտ 5 էջ): Ներածությունը հնարակորություն է տալիս անաշխատ, գիտական վերլուծության հիման

Վրա ուսէկերացում կազմել 19-րդ դարի 30-70-րդ համար հատկանիւմ արեմտահայության կազմության, Թուրքիայի նկատմամբ Մեծ Բրիտանիայի բաղադրականության, 1870-1890-ական թթ. արեմտահայության կոռուպծության բիտանական հասարակության կարծիքի, ինչպես նաև մամուլում տեղ գտած վկայությունների մասին:

Բացի դա՝ գրում տեղ է գտն ծանոթագրությունների ընդարձակ տեղեկատվական աղբյուր։ Ներկայացվում են առաջարանում օգտագործված աղբյուրները եւ գրականությունը, յուրաժամչուր հոդվածի համար անհրաժեշտ տեղեկություններ ժամանակի հայտնի հասարակական, լետական, բաղադրական, կրոնական, դիվանագիտական եւ մշակութային գործիչների, ժողովածությամ տեղ գտած հոդվածների հեղինակների և այլնի եւ գործունեության, ինչպես նաև

Ո՞րն է հայերիս ազգային ժահը: Անուուծ
մի այնոյիսի դետության ու հանրության
կազմավորումը, երբ Դայաստան ու հայ ասե-
լիս հղարտության զգացում աղրենի: Այս
զգացումն ունենալու համար, ըստ մերձակա-
ռաջադաշտի մի խանի հարյուր ներկայացու-
ցիչների, որոնց գրեթե կեսը արտեկրում
բնակվող ծանրք-բարեկամներ են, հարկ է
մարդու մեր տեսակին կայել կենցաղ աղա-
հովել: Այդ ինչ արտադրությունը կենցաղով են աղ-
ուում արտեկրում բնակվող 6-7 մլն հայերը,
որը գրեթե անհասանելի է Դայաստանում:
Մեզնից յուրաքանչյուրը կարող է վստահեց-
նել, որ մեր հայրենակիցները Փարիզի Աս-
վածամոր տաճար ու «Տրեյակովկա» այցե-
լիլու համար չեն, որ Ֆրանսիան ու Ռուսա-
ստանն են նախընտրել: Բնակ երբեք, դատա-
ող շատ ավելի կենցաղային է՝ հոգս չունե-
նալ կաղվա նախաճաշի ու ընթրիֆի հար-
ցում, բնակարանն էլ քավարար տափացված
լինի ու քակը մատու: Կարծում եմ յուրաքան-
չյուրս կվկայենք, որ այդ 6-7 միլիոնի մեջ հա-
տուկենք են նրանք, ովքեր անգամ միջին դիր-
եր են զբաղեցնում համաշխարհային քան-
կային համակարգում, տեղեկատվական տեխ-
նոլոգիաների ու գրոսառջության ոլորտնե-
րուած: Դայեր են, ինչպես Դայաստանում մնա-
ցածներ, ում մեր իշխանությունները համա-
ռուեն ուղղորդուած են դեղի ժամանակակից
համարվող վերոնշյալ ճյուղեր: Ավաղ, հալ-
ուած է այս անհամար անհամար անհամար

三

Դիրքերն Են, գտնու

անասնակեր մշակաբույսերի արտադրությա- շաբաթը, անգամ սոխն ու սիս-

Gö, nr

ՀՅ-ի հարյուր միլիոնավոր դղլարների հասնող դարենային կախվածությունը ներմուծումներից: Այստեղ արգելվ չեր համարվուանգամ հողերի մասնաւության տիրահոչակ դատառարանությունը. կարողանուամ են, չէ, 1 բնակչի հաշվով հազիվ 300 բն վարելահող ունեցող ճաղոնացիները, ուահողերը դակաս մասնաված չեն, իան մերը, իրենց 10-12 նկն տոննա բնձի դահանջարկի չափով արտադրել: Դարցն ընդամենը հոդի կառավառնամ, առավելագույն արդյունավետքայամբ օգտագործելու մեջ է: Բայց, ինչպես ասուամ են, ուրբաթը օարաթից ուուս եկավ. տարօինակ դատառարանությամբ նախարարը ազատվեց դաւոնից, որին հաջորդեց վերջերս գյուղանտեսական գիտությունների թեկնածու դարձած բուսաբուծության վարչության դեմք ազատուամ: Իսկ առեն նախանշաններ կային, որ բարձր վերա-

ծաղրել են հարուս մարդկանց շահերը սղասարկելու, բան հայ հանրությանը լավա- տեսություն ներշնչելու ուղղությամբ։ Ասպա- ծը հիմնավորենի մեր հանրության գրեթե կե- սը կազմող գյուղացիության հանդեղ վերա- բերմունքով։

Օրեւ Երկրի թիվ 1 դաւոնյան նօցեց, որ
հոյի հայ մշակը աս աղյատ է: Այս խոսքը
ասվեց Արարածի ճարգում, ու ոռոգման ջրի
խնդիր զբեթ չկա եւ հոյից տարեկան կարելի
է 3 թիվ ստանալ: Բայց փաստի արձանագրու-
թը իշխանությանը չի ազատում դատասխա-
նատվությունից, բանզի եթե այն տարածենի
ՀՅ այլ գոտիների վրա, ստիղված կլինենի ա-
ռավել խիս որակումներ ընտել: Դայ մարդու
հաճախ է հարցնում. ինչու ներմուծվող մի-
լիոնավոր դոլարների միսն ու մասմթերթ Դա-
յաստանում չեն արտադրվում: Եվ ինչո՞ւ 100
հազարավոր հեկտարներ կարելահողերը չեն
մշակվում: Դայ գյուղացին դիմուկ մի ա-
սացված ունի. «Եկավ սովոր, փրկեց կովը»
Երկիրը դարենային իիմնական մթերներով
այն է՝ կարնամսամթեր, բուսական ու կեն-
դանական յուղեր ներմուծողների շահերը
դաշտանելու համար իշխանությունն ա-
մեն ինչ անում է հայ գյուղացում այս ոլորտ-
ներում աշխատանի արդյունավետությունից
զրկելու առումով, որդեսզի իիմնավորի ներկ-
րամների դարտադրվածությունը: Այս գործըն-
թացում օգտագործվում են ամենակեդտու-
ժեխնուղգիաներ, որոնցից կցանկանային
առանձնացնել Դայաստան Երկիրը սակավա-
հող հոչակելն ու հոյի սեփականաւորի
ման արդյունիւմ հոյերի մասնաւածությու-
նը: Իշխանությունը, այդ թվում, ամոթայի
արձանագրել, նրան սղասարկող մասնագի-
տական միտք, մեր Երկիրը սակավահող ե-
հոչակում չգիտես ում նկատմամբ, որտեւ թի-
ու փաստ չըերելով: Ինչո՞ւ որովհետեւ, ասեն
բեղգիացի ու հոլանդացի իշխանավորը, ու

Φοίσιατεნը համար ջանասիրությամբ է առաջ մնվում այնողիսի մշակաբույսերի աճեցումը, որոնց արդյունքում դառնում են այլոց բանջարաբուտանային կցորդը: ՀՀ իշխանական ու մասնագիտական որեւէ կառուցիքացարձակադիմում, ասենք, այնողիսի մի հարց, թե ինչո՞ւ մեր տարածեն ունեցող 10 մլն բնակչությամբ Բելգիան իր զարթիահողերի երկու երրորդում կերպային մշակաբույսերի արտադրություն ծավալում: Մերոնց համար այսօրինակ հարցերը մթին անտառ են իիշեցնում: Եվ տարօրինակ չեր, որ ՀՀ նախագահը Բելգիա այցելության ընթացքում ոչ թե այս երկրին դատիվ բերող հզորագույն գյուղանենսությունից խոսեց այլ՝ հայերիս հազիվ 1-2 տոկոսին հետարքությամանդագործությունից: Զավես դեմք ուրակել այն, որ ՀՀ-ից արտահանվող 5 հիմնական դարենային արտադրատեսակներից 2-ը հատիկ ու աղացած սուրճն է: Իսկ ներմուծվողը հարյուր միլիոնավոր դրամներ կազմող միան ու մասնթերթները, բուական ու կենդանական յուղերը, դահանջվող ողջ

խնդիրների լուծման համար: ՀՅ գյուղութիւնից այսօրինակ հարցերի ազնչությամբ ՀՅ կառավարությանն արած գրավոր մի հարցման առիթով տեսե՛ ի՞նչ դատասխան եմ ստացել. «Դայաստանը միշտ համեմատում ե՞լ առաջա-
վոր ու զարգացած գյուղանեսություն ունե-
ցող Երկրների կամ նույնչափ տարած ունե-
ցող Երկրների հետ»: Զգիտես խնդաս թէ լաս.
դատասխանի նաև մակարդակը անոթայի
չի համարվում ՀՅ կառավարության համար,
որի ղեկավարը հաճախ է սովորելու խոր-
հուրդներ տալիս:

Սովորեցնելու վճռականությամբ էին հոգ-
թական «Դայագրոֆորում»-ին ժամանել ար-
տերկրների մի շարք զեկուցողներ, ովքեր նշե-
ցին ՀՀ-ում հացահատիկային մշակաբույսե-
րի արտադրություն ծավալելու աննողատակա-
հարմարության եւ դարենային ճգնաժամի
մասին։ Նրանցից մեկին ուղղված հարցին,
թե ինչո՞ւ են ճաղոնացիներն իրենց սակա-
վահող տարածեներում 130 մլն քնակչու-
թյանն անհրաժեշտ 10-12 մլն տոննա բրինձն
աճեցնում, ինչած դատասխանը հետեւակ

ՀԱՅԵՐԻ ԿԵՎԱՅԻՆ ԾՎՐԸ

Հայերիս ազգային ժահը եւ Հայաստանի իշխանությունը առաջմ տարբեր

նիրելում են, գտնում է հողվածի հեղինակը

շաբարը, անգամ սոխն ու սխտորը, լոլիկն ու
վարունգը, խնձորն ու խաղողն են: 2007-ին
կաթի փուռու ու խտացրած կաթի ներմուծու-
մը կազմել է 9,3 մլն դոլար: Երկրի առեւտրա-
յին հաշվեկշռի բացասական այս վիճակը
կանխելու միակ նիջոցը ՀՀ-ին անհրաժեշտ
1,5 մլն գլուխ խուռու կաթնամսառու եւ 10
մլն հավ ունենալու է, այսօր մեր դարենային
դահանջը բավարարող 300 հազար տոննա
ցորենի կողին՝ մի քանի հարյուր հազա-
ր տոննա եգիպտացորենի հատիկի արտադրու-
թյան դարագայում: Հիմա ընդամենն ու-
նեն 700 հազար գլուխ խուռու կաթնամսա-
ռու եւ 5 մլն հավ, կերային բազայի գրեթե
բացակայության արդյունքում՝ խիս ցած
կաթնատպություն, մսած ու ձվատպություն:
Երկրի 2 բնակչի հաշվով 1 խուռու կաթնամ-
սառու եւ 6 հավ ունենալու անհրաժեշտու-
թյան հանդիպում ենք մեծ ու փոքր բազմա-
թիվ երկրների վիճակագրությանը ծանոթա-
նալով:

Եր թիւնն առանձնահատուկ մշակաբույս է:
Խոկ Ֆրանսիայի Երեմնի վարչադես Միեւը
Ռոկարին ուղղված այն հարցը, թե ինչու եզ-
րողացիները աֆրիկացիներին չեն հոււուա-
եգիլտացորեն աճեցնել, Եր միայն Ֆրան-
սիան ավելի շատ է այս մշակաբույսն աճեց-
նում, քան ողջ Աֆրիկան, նա դատասխանեց-
թե Աֆրիկայում ջրի խնդիր կա: Եթև վարչա-
դեսը արդյուն չգիտե՞ր, որ մայրցամատով է հո-
սում Երկիր մոլորակի ամենաերկար Նեղոս-
գետը: Աշխարհի գերհզոր Երկիր ԱՍՍ-Ծ եզիլ-
տացորենի հատիկի թե արտադրության, թե ար-
տահանման 40 տոկոսը մշամեթս իր ձեռնու-
թ դահում, իսկ մեզ որդես Ամերիկայի ոգի-
հրամցնում է իր Երկրում մերժվող ծխախոտը
Եգիլտացորենի հատիկի արտադրության հա-
մաշխարհային ծավալները արդեն տասնյա-
միլիոնավոր տոննաներով գերազանցուած են
մեզանում ուզգմավարական համարվող ցո-
րենի արտադրությանը: Պարզ է, որ այլոց շա-
հերին հակասում է թե Աֆրիկայում, թե ՀՀ
ու դարենային աղահովության ու անվա-
տանգության մակարդակի բարձրացումը
բանգի այն կնվազեցնի հարուստ Երկրների
կախվածությունը: Պարզաբես անհասկա-
նալի է ՀՀ իշխանության դահվածը՝ դա-
սիվ ու անտարբեր: Փոխարենը ակտիվությու-
նը ցուցաբերել իրավիճակի ոչ անմիջակա-
դատասխանատունները, արտգործնախարա-
վարդան Օսկանյանն ու մեծահարուստ Դ
դուարդու Էնեեկյանը, հիմա էլ Զոն Դամիլը
Վիշն ու ամենահաս Ռալֆ Յիրիկյանը: Իս-
հողի հայ մշակի կողմին կանգնելու կոչվա-
հիմնական դատասխանատուններին, գյուղա-
կան տարածքների կառավարիչներին հիմնա-
կանում կարելի է տեսնել ժաղավեններ կտր-
միս:

Դայերս, մեր այսօրվա կենցաղի ժխուր վլակում գտնվելով, որը բոլորվին հարիր մեր ազգային շահերին, աղյուս եմ «հավայը» ժամ առաջ թոթափելու Եւ մեր ազգային բաղդանի հեռահար նղատակները օր ու ուազ իրականացրած տեսնելու հավատութավալորեն, ԴԴ իշխանությունն իրեն դուռ է թողել այս գործընթացից, որի արդյունքու գգութավոր ու վախվորած է դառնում նաև հայ հանրությունն ու ղետությունը, ղետականության մեր զգացումը: Դայերիս արժանավայել տնտեսություն ունեցող երկրի դատկեցու միայն չի նշանարկում, այլեւ գնալով անրութանում է, որի արդյունքում դառնուած մերժված մի հանրություն, մենատերերի սփականություն: Տավոն, թե հույսախություն մանց՝ ես հեղափոխական չեմ իշխան Վարման այս ամենի վախճանի ժամկետներու դատիժները նեւելու առումով: Սակա նաեւ վստահ եմ, որ մեր մարդկանց համբությունն էլ իր սահմանն ունի, բանզի սույնագայում հայերիս հեռահար ազգային մասին մտորելն անգամ անհմաս

